

12. Strevens P. British and American English. – L.: Collier-MacMillan Publishers, 1972. – 104 p.
13. Wardhaugh R. An Introduction to Sociolinguistics. – Oxford: Basil Blackwell, 1986. – 384 p.
14. Wells J.C. Accents of English. – Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1982. – 673p.
15. Wolfram W., Fasold R., The Study of Social Dialects in American English. – Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, 1974. – 239 p.

Resume

The pronunciation standard of American English varies to some extent depending on the accent of the announcer. Variations of [θ] and [ð]; [t] [d] have especially been noticeable in the North and South, while the conducted experiment proved the hypothesis that radio announcers tend to standard pronunciation.

УДК 930.1 : 811.124'06 : 81'253

МИХАЙЛО ЛУЧКАЙ. НАУКОВЕЦЬ ТА ОСОБИСТІТЬ
(на матеріалі українського перекладу новолатинського тексту
праці М. Лучкая "Historia Carpato-Ruthenorum")

До 220-ліття від дня народження Михайла Лучкая

Швед Е. В.

ДВНЗ „Ужгородський національний університет”

Серед імен таких відомих українських учених-істориків, як М. Костомаров, В. Антонович, М. Грушевський, гідне місце посідає і представник Закарпатського краю Михайло Лучкай. Його справедливо вважають патріархом закарпатської історіографії, видатним мовознавцем, етнографом та фольклористом. Все своє порівняно недовге життя (прожив він усього 54 роки) М. Лучкай віддав служінню рідній землі та своєму народу. Його як справжнього патріота боліло, що русини Закарпаття живуть у нужді, не мають змогу здобувати освіту рідною мовою, а ця земля залишається для широкої спільноти terra incognita [3: 24], йому “дуже лежала на серці честь і повага власного народу” [2: 53]. Тому М. Лучкай спрямовує всю свою діяльність на те, щоб довести, що закарпатська земля та історія її народу заслуговують на повагу та визнання. Так, його праця “Церковні бесіди” закликає співвітчизників до моральної досконалості та духовності. Будучи душпастирем від Бога, Михайло Лучкай пояснює у доступній формі, як керуватися Божими заповідями та жити в любові у повсякденному спілкуванні. Та автор праці добре

розуміє, що висока духовність неможлива без високої освіченості. Керуючись цими прагненнями та добре володіючи латинською, старогрецькою, німецькою, угорською та французькою мовами, він присвячує цій благородній меті свою лінгвістичну працю “Грамматика слов’яно-руська”. Відомим є його намагання видати руський словник. Бажаючи зібрати все народне багатство, М. Лучкай в останні роки свого життя працював над збірником русинських народних пісень, що, на жаль, так і не побачив світ.

Його талант багатогранний. Та найбільшою мірою Михайло Лучкай прославився як історіограф завдяки своєму шеститомному дослідженню “Historia Carpatho-Ruthenorum”, яке він написав латинською мовою. Здійснивши величезну дослідницьку працю, маючи доступ до архівних документів, будучи натхненним патріотичними почуттями, він зумів створити справжній шедевр – пам’ятку історії карпатських русинів.

“Історія...” Михайла Лучкая має свою історію, її переклад ішов до читача майже 167 років. Працював він над нею вже у зрілому віці, але задум щодо написання праці з’явився значно раніше. Зокрема, у передмові до своєї граматики М. Лучкай обіцяє, що напише окрему невеличку працю про історію русинів. Та в міру роботи над нею нагромаджувались нові й нові матеріали, а через 13 років копіткої праці з’явилися шість томів твору, п’ятий том складає праця І. Пастелія “Історія Мукачівської єпархії”.

Останні роки життя М. Лучкай жив своїм дослідженням, віддавався цій роботі повністю, його як дослідника характеризує науковість, послідовність та об’єктивність. У 1843 році титанічна багаторічна праця над монографією була завершена; у цьому ж таки році, 3 грудня, виснажений численними доносами та інсинуаціями заздрісників, він помер, так і не дочекавшись видання своєї фундаментальної роботи. Проте сучасники не розуміли історичної цінності праці: після смерті автора хотіли навіть продати рукопис “Історії...” у Пешт, щоб виплатити борги, які зробив за життя М. Лучкай [4: 16]. Та, на щастя, цього не сталось, праця була передана тодішньому ужгородському єпископу, тож, рукопис зберігався у єпископській бібліотеці в Ужгороді. У вирі бурхливих історичних подій окремі томи праці то зникали, то знову з’являлись. Із твору почерпнули дані для своїх праць такі відомі дослідники, як А. Балудянський та І. Дулішкович. У 1918 році з’являються матеріали про М. Лучкая, опубліковані Я. Гординським [2]. Згодом ім’я Лучкая на деякий час забувають.

Після Першої світової війни рушії Відродження звертають свої погляди на будителів-попередників, у тому числі і на Михайла Лучкая. Зокрема, Василь Гаджега – активний діяч товариства “Просвіта” – у 1929 році видає монографію, присвячену життю та творчості М. Лучкая [1]. Серед іншого дослідник повідомляє, що у 1927 році на каплиці, де поховано М. Лучкая (знаходиться в Ужгороді по теперішній вулиці Цегольнянській), біля Храму Божого була встановлена меморіальна дошка із написом “Тут похоронений о. Михаил Лучкай – автор першої руської граматики и карпаторуській будитель”. При цьому В. Гаджега зазначає, що основна праця М. Лучкая ще чекає на свого видавця.

Минали роки... Попри усвідомлення вченими великої історичної та наукової цінності, ця праця, написана на матеріалі достовірних авторів, королівських грамот, архівних документів Мукачівської єпархії, залишалась лише у рукописному латиномовному варіанті.

Та, мабуть, мають рацію ті, які стверджують, що “рукописи не горять”, бо волею долі книга повернулася до читача. Завдяки щасливому випадку, рукопис книги опинився в руках філолога-класика, доцента Юрія Сака, який посприяв її поверненню у фонди рукописного відділу бібліотеки УжДУ. Це було у 1962 році. Дещо пізніше, у 1963 році, під час роботи у Державному архіві Закарпатської області у місті Берегово доцент Тамара Чумак виявила там чорновий варіант праці, написаний самим М. Лучкаєм, що і до сьогодні зберігається там [9]. Чистовий же варіант, переписаний чиясь рукою, і в наші дні залишається у фондах бібліотеки Ужгородського університету. Саме у цей час, на початку 60-их років у завідувача кафедри французької філології та класичних мов, доцента Андрія Ігната з'являється геніальна ідея – включити у плани кафедри комплексну наукову тему “Дешифрування та переклад українською мовою “Історії...” М. Лучкая.

Над дешифруванням та перекладом цієї праці, яка написана новолатинською мовою та налічує 1437 сторінок рукопису, трудилися філологи-класики Юрій Сак, Андрій Ігнат, Михайло Орос, Йосип Баглай.

Джерела відомостей про Михайла Лучкая та його працю не є численними: цінними у цьому аспекті залишаються праця В. Гаджеги [1], де на основі актів, протоколів, листів висвітлено життєвий і творчий шлях ученого; окремі дані про перебування історика в Італії знаходимо у праці Я. Гординського [2], вагомим внеском у вивчення творчої спадщини автора “Історії” є цінна праця відомого вченого Д. Данилюка [3]; окремі, вибіркові дані знаходимо у публікаціях Ю. Сака [5; 6; 7] та І. Сенька [8].

Важливим джерелом пізнання М. Лучкая як особистості стали матеріали його листування з єпископом Олексієм Повчі і князем Карлом Людовіком Бурбонським, опубліковані Я. Гординським [2: 5]. На даний момент нам відомі наступні дані про М. Лучкая. Розпочавши своє навчання у сільського дяка с. Великі Лучки на Мукачівщині, малий Михайло згодом поступає в Ужгородську гімназію, потім вивчає філософію у Великому Варадині та поступає у Віденську греко-католицьку семінарію-Барбареум. Тут майбутній історіограф із захопленням студіює мови, але особливий інтерес проявляє до історії. Повернувшись додому, працює бібліотекарем і архіваріусом при Мукачівській греко-католицькій єпископській канцелярії, а через деякий час – секретарем мукачівського єпископа Олексія Повчі. Далекий від кар'єризму, М. Лучкай радіє в першу чергу доступу до архівних документів, дбає про духовний розвиток краю. У 1827 р. його призначають парохом Ужгорода, де він відсталу парохію згодом перетворює у цвітучу церковну громаду.

У 1828 р. у Відень приїжджає князь італійського міста Лукка Людовік Бурбонський, відвідує богослужіння за грецьким обрядом. Літургія настільки йому сподобалась, що він вирішує у себе в князівстві заснувати церкву східного обряду, бо ще мав намір, крім того, зайняти грецький престол. Князь просить пошукати для

нього відповідних священиків для цієї церкви і коли постає питання, кого відрядити до Італії, вибір падає на М. Лучкая [3: 16]. Майбутній патріарх закарпатської історіографії був тепло зустрінутий К. Бурбонським, згодом у м. Лукка він засновує греко-католицьку церкву східного обряду. Перебуваючи далеко від рідного краю, він вивчає архівні матеріали, ні на хвилину не перестає думати про рідну землю. Тут він починає роботу над своєю відомою "Граматиною".

Сьогодні, завдяки знайомству з "Історією" "в українській одежині" отримуємо змогу глибше пізнати автора як особистість та збагнути його наміри. Ми не ставимо перед собою мету скрупульозного вивчення фактів та подій, що їх описує автор. Це справа істориків. Мета нашого дослідження має більш лінгвістичний характер, – на основі отриманих даних проникнути у суть образу автора, а звідси пізнати Лучкая як науковця та особистість.

Матеріалом для такого дослідження слугував український переклад 52–61 глав VI-го тому, що містять цінні відомості як про самого автора, так і про бурхливі історичні події, що тут описуються. Цінність матеріалу пояснюється тим, що тут автор, наводячи численні листи, грамоти дає свої розмірковування стосовно поданого матеріалу, помітки, коментарі, що характеризують його не лише як науковця, але й як особистість.

Матеріал досліджуваних глав дає змогу пролити світло на нові факти з життя великого вченого. Цього матеріалу не можна читати без емоцій, в ньому збережена енергетика автора, яка передається читачеві. Описуючи у 52 главі період абатства Андрія Герзанича, його посвяту на благо простого люду, Лучкай зазначає, що детально описує про А. Герзанича як зразок моральності, щоб "справа не тільки перед лицем кліру, але також перед очима неосвітченого люду була" [Лучкай VI: гл. 52] (Переклад латинського тексту наш. Подальші цитати із цього ж тому, тому далі подаємо посилання лише на главу твору.) Цим благородним поривом він, очевидно, керувався пишучи всю свою працю.

Із листа мукачівського єпископа Олексія Повчі графу Михайлу Надозді довідуємося про аморальне життя окремих керівників капітул, численні брехливі доноси, що мали місце у парохії, тільки М. Лучкай не сміли звинуватити, бо, як зазначає Олексій, "совість їм не дозволила відкрито звинувачувати Михайла Лучкая, що невтомно і старанно без всякого упередження над повідомленнями трудився" [гл. 53]. Але працьовитість, богобоязкість та ревність Михайла Лучкай не могли не викликати заздрощів. Із змісту 55 глави довідуємося про сфабрикований донос проти Лучкай, ведеться розслідування, Лучкай звинувачують у тому, що він "єпархіальну службу хитрістю на постійно залишає" [гл. 55]. Згодом, після перевірок Лучкай визнають не винним, всі ці перипетії Лучкай засвідчує документально, але принагідно зазначає: "Не хотів би я говорити про нагромадження цих дурниць, оскільки маю відразу до обманів" [гл. 55]. Як свідчить текст, у 1827 році для М. Лучкай настають складні часи, можливо тому, коли у квітні 1828 р. оголошується конкурс на посаду керівника цензорату і ревізорату слов'янських книг у Буді, Лучкай подає свою кандидатуру і як довідуємося із цієї ж глави "серед чотирьох конкурентів був оголошений першим" [гл. 55]. Але на цю

посаду був призначений інший, бо Лучкай все ж відкидає пропозицію через посаду єпархіального єпископа.

Про сумлінність та порядність М. Лучкая свідчить його призначення для роботи в канцелярії: ”для канцелярії Михайла Лучкая призначили, що багато бездоганно трудився і до того ж є гідним посади /: численні додаються похвали, які скромність не дозволяє перелічити :/”, – зазначає у кінці сам Лучкай.

Великим вболіванням за долю греко-католицької церкви, свій обряд проникнутий зміст глави, що описує історію місії русинів при управлінні і дворі принцепса Лукського. Глава переповнена цінними біографічними матеріалами про Лучкая та історичними даними. Мабуть, все так і повинно було скластись у долі славетного історика: численні доноси недоброзичливців, комісії, перевірки не давали йому простору для дальшої праці у рідному краю.

Настав 1828 рік, як уже вище зазначалося, Людовік Бурбонський маючи намір заснувати при своєму Лукському управлінні в Італії церкву русинського обряду, прагне забезпечити її гідними церковнослужителями. Досі вважалося, що по отриманні листа від князя вибір впав на Лучкая, із цієї глави довідуємось, що спершу був призначений старшим пресвітером у Лукку ”отець Боніфацій Стронецький, але згодом він, ослаблений крововиливом, помирає і для відходу на його місце у Італію посаду отримав М. Лучкай, ужгородський парох... Помічником взяв Антонія Лабанца, архіварія і бібліотекаря, а на посади канторів послані були: Василь Талапкович і Іван Микулич клерики-теологи. У червні вирушають з Ужгорода і у серпні прибувають у Лукку” [гл. 57]. Про те, як глибоко шанували тут Лучкая як представника гунгаро-русинів свідчать почесні, з якими їх тут зустрічали: на їх честь був організований сніданок, потім Лучкая викликали до принцепса, ішли на прогулянку, якщо погода не дозволяла, забавлялися у палаці, Лучкай розважався із галльським послом, графом Марцеллом і Наваскесом, секретарем кабінету.

У 1829 р. принцес від’їхав у Відень. М. Лучкай, будучи великим патріотом, поборником греко-католицької віри, просвітителем, не дозволяв собі ні хвилини перепочинку. Ревно дотримуючись всіх канонів свого обряду, він проводить літургії, заковує книги для цього обряду, а у вільний час починає втілення свого задуму, як він сам пише: ”З цього часу розпочав Лучкай писати слов’янську граматику і редагування двох томів бесід. У березні Лучкай відправився у Рим і повернувся у квітні 1830 р.” [гл. 57]. Очевидно, що і тут, у Луці, майбутній історіограф розкрив себе із найкращої сторони, бо у 1830 р. принцес йому повідомив про свій намір призначити його ритуальним єпископом. Та недовго судилося Лучкаю бути у Луці, оскільки, як довідуємось із тексту, 28 липня 1830 р. у Парижі розгорілася революція і Кароль був позбавлений трону. Яка була реакція автора ”Історії” на це? Довідавшись про цю сумну подію, вирішив негайно повернутися в Угорщину, як він пише, для того, ”щоб усі його рукописи у бібліотеці в Ужгороді залишилися” і ”щоби Ужгородська єпархія не була відмінена”. Отримавши дозвіл, 20 жовтня виїжджає, а 25 листопада 1830 р. прибуває в Ужгород. На початку 1831 р. отримав сильну лихоманку і через хворобу не зміг повернутися в Італію. Він веде постійну переписку з принцепсом. Цілий рік

він хворіє, а вже у 1832 р., після виздоровлення, обирається комітетом для привітання його величності Франциска у Відні. Існують різні точки зору з приводу хвороби М. Лучкая. Проаналізувавши зміст останнього шостого тому, зокрема, останніх глав, приходимо до висновку, що його хвороба виникла найімовірніше на нервовому ґрунті, оскільки захворів він саме після Паризьких подій. Стиль його викладу чіткий, прослідковуємо ясність думок аж до кінця VI-го тому, який він дуже урочисто завершує, бажаючи процвітання новому Мукачівському єпископу Василю Поповичу та вікарію капітули: "Їм і одному і другому многая літа і щасливого життя!" [гл. 61].

Знаменитий історіограф був дуже побожною, працювитою та скромною людиною, бо, як довідуємось, зазнав чимало почесей і вдома і у Італії, а також і неприязні з боку заздрісників. Коли бачив розбрат серед духовенства, не міг приховати біль душі. Будучи не одруженим, він заповів продати його речі, а на вилучені кошти організувати видавничу справу, решту – роздати вдовам священиків. 59 глава праці присвячена добродіянням Олексія Повчі, звідки довідуємось, що М. Лучкай пожертвував на будівництво єпархіального сирітського притулку 60 оргів каменів та додав свої фундаційні.

Впродовж усього життя М. Лучкая не полишає думка про простого, пересічного русина, його освіту, – характеризує викладацьку діяльність єпископа Олексія, історик з гордістю констатує його заслугу: "перевівши теологічні студії в Ужгород, він аж до 1809 р. викладав русинською, а згодом у 1821 р. добився, у вищого керівництва, щоби пасторська теологія з педагогією викладалися русинською" [гл. 59].

Дослідник Дмитро Данилюк у своїй праці, присвяченій М. Лучкаю, цитує Богуша-Носака, що після особистого знайомства з істориком, зазначив наступне: "Лучкай є приємна людина. Сама привітність та людяність" [3: 24]. Ця привітність та людяність промовляє до читача у кожному рядку праці. Це була надзвичайно високоморальна та благородна людина. Із змісту 60 глави довідуємось про тривалу суперечку між парохами латинського обряду, про образливе листування між секретарем Кошицького єпископату та секретарем Мукачівської єпархії Андрієм Хірою, останній, не бажаючи уступити, вів найзапеклішу війну. Але у 1818 р. "Михайло Лучкай став секретарем, який прийнявши скромний стиль, обеззброїв ворогів..." [гл. 60]. Цей "скромний стиль" відчутний у всьому творі, це стиль справжнього вченого та високоморальної людини.

Наводячи численні грамоти, листи, що характеризують суспільно-політичну обстановку цього часу, вчений зазвичай поєднує їх своїми коментарями, що служить теж вдячним матеріалом розкриття особистості автора "Історії".

Відомий філолог-класик, автор українського перекладу I та II-го томів згаданої праці Юрій Сак у статтях, присвячених історіографу [5; 6; 7] особливо наголошує на його прогресивних поглядах, зумовлених відданістю народним інтересам, його передовим світоглядом. Можливо, тому і був такий тернистий шлях твору до читача, що Лучкай обрав демократичний напрям "жертвуючи власним благополуччям" він писав історію народу "всупереч інтересам правителів

Австрійської імперії, його історико-методологічна концепція набагато прогресивніша, ніж концепції російських та українських дворянських істориків першої половини XIX ст.” [3: 38]. Як влучно зазначає у згаданій праці дослідник Дмитро Данилюк ”вчений доклав воістину титанічних зусиль, щоб створити наукову історію свого народу” [3: 58]. Історичний аспект праці відзначається науковістю. Розмірковуючи над змістом досліджуваних глав, не можемо не звернути увагу на точні дати, як правило кожна історична подія, грамота супроводжується точними хронологічними показниками: число місяця, рік, даються точні посилання на листи, як от: ”Близько 20 березня 1827 р. виявилось...”, чи ”Із наступного листа керівництва канцелярії розкривається...”, або ”Всі ці повідомлення є вище розкриті і їх слід показати документально” [гл. 55]. Автор дає численні посилання на листи, грамоти, скрупульозно анутує всі історичні події, є максимально об’єктивним у висвітленні подій.

Ще одна грань таланту вченого розкривається із наведеного матеріалу, – він вмільний цензор, редактор, зокрема, він зазначає: ”рішення настільки майстерно було обгрунтоване, що я не міг будь-чого ні додати, ні відняти” [гл. 57].

Про добросовісність історіографа свідчить використана ним у праці цінна література, архівні матеріали, рідкісні документи, багатюща джерельна база. Досліджуваний матеріал цінний ще й тим, що містить багато відомостей про видатних історичних осіб того часу. Так, глава містить цінні дані про князя Кароля Бурбонського, який приїхавши у Відень ”за своєю звичкою перш за все відвідав у столиці наявні різновиди релігій, маючи намір заснувати церкву східно-слов’янського обряду, найняв учителя-грека і протягом року опанував мову так, що не тільки досконало читає, все розуміє, але також не перекладені тексти Св. Письма, Псалмів і Св. Літургії добре знає напам’ять” [гл. 57]. Відчутне захоплення М. Лучкая наміром князя спорудити церкву русинського обряду та забезпечити її всіма необхідними реквізитами, а при дворі, як зазначав історик, ”принцепс є зразком та відображенням сприяння обряду, моральності та чесності” [гл. 57]. Саме він подбав, щоб одяг священників був якнайелегантнішої форми і щоб все це було зроблене у Відні ”найславетнішими майстрами”, а також, щоби диякон цієї церкви вивчав теологічну науку, а кантори – філософію, теологію, лікарську справу, а архітектурне чи якесь інше вільне мистецтво вивчали у Лукському університеті, подбав про забезпечення обряду книгами. Історик зображає Кароля скромним, благочестивим, відданим справі релігії, згодом він довго з ним листувався.

Такі характеристики цінні для нас тим, що у них попутньо виявляється натура та уподобання М. Лучкая. До них належить і опис діянь єпископа Мукачівського Олексія Повчі, при якому автор історії був тривалий час секретарем, недаремно і глава носить назву ”Смерть єпископа Олексія і добродіяння”, а наступна – ”Дещо варте пам’яті, зроблене за єпископа Олексія”. Як зазначає історіограф, єпископ Олексій був міцної статури і природа у дарах душі йому не відмовила” [гл. 59], ”жив скромно”, ”рятувався схильністю до ощадливості”, ”у своїй душі виношував ідею заснування фундацій, мав план спорудити житла для каноніків”, ”хотів

побудувати житловий будинок для парохів”. Однак через об’єктивні обставини це йому не вдалося, та згодом, з допомогою М. Лучкая ”спорудив єпархіальний сирітський притулок”.

Не менш важливі, точні дані почерпуємо із досліджуваних глав про самі праці М. Лучкая. Зокрема, він пише: ”З цього часу (20 листопада 1829 р.) розпочав Лучкай писати слов’янську граматику і редагування двох томів бесід” [гл. 57]. ”Церковні бесіди” чи українські проповіді були відтворенням його проповідей в ужгородській цегольнянській церкві. Лейтмотив їх – любов і співчуття до ближнього, заклик до життя під гаслом ”Ora et labora”, саме у цих бесідах, написаних в Італії і присвячених князю Карлу Бурбонському, чи не з найбільшою силою розкрилася висока моральність та гуманізм автора, не даремно вони користувалися великою популярністю упродовж ХІХ та у ХХ ст.

Остання глава твору присвячена прашівському єпископу Григорію Тарковичу, характеризує його в цілому позитивно, але історик зазначає, що Таркович був ”боязкої, хиткої і скрупульозної вдачі” [гл. 61]. Через це багато ”боялися прикласти руку до наук”, зокрема, коли Базилович, протоієгумен Василіанів послав у Буду переклад і тлумачення літургій для затвердження, Таркович, будучи цензором, завернув, – рукопис залишився в Ужгородській бібліотеці; однак проповіді і граматику Михайла Лучкая схвалив і розпорядився для кожної єпархії своєї парохії купити один примірник [гл. 61] Завдяки цьому граматика дійшла до нас.

До гігантського внеску М. Лучкая свою маленьку лепту внесли і філологи-класики УжНУ, щоби русин-українець, якому адресована праця, через 167 років зміг познайомитися з нею рідною мовою. 220-у річницю із дня народження видатного земляка філологи-класики кафедри класичної та румунської філології зустріли гідним подарунком, – завершена робота над перекладом останнього, шостого тому ”Історії...”, він незабаром побачить світ. У цілому ж робота над дешифруванням та перекладом твору тривала близько 50 років. Над перекладом VI тому твору потрудилися філологи-класики Оксана Барбіл, Олександра Яцків та автор цієї статті.

Керуючись благородними намірами служити своєму народу, мові та вірі, М. Лучкай створив ”нерукотворний пам’ятник” і самому собі. Весь шостий том, як і останні досліджувані його глави є чудовим пам’ятником, що змальовує Лучкая як великого, добросовісного науковця, мовознавця, фольклориста, етнографа, людину прогресивних переконань, великого гуманіста, ревнителя рідного греко-католицького обряду та перш за все патріота.

Література

1. Гаджега Василь. Михаил Лучкай. – Ужгород, 1929. – 128 с.
2. Гординський Я. Основане греко-католицької церкви в князівстві Люкка в Ітвлії // Записки Наукового товариства Т. Г. Шевченка. – Т. СХХV. – Львів, 1918. – С. 67.

3. Данилюк Д. Михайло Лучкай – патріарх закарпатської історіографії. – Ужгород, 1995. – 62 с.
4. Рудловчак О. Історія культури. Біля витоків багатоводної ріки. До 200-ліття від дня народження Михайла Лучкая // Наук. зб. Музею укр. культури у Свиднику (НЗМУКС). – Пряшів, 1990. – № 16. – С. 7–28.
5. Сак Ю. Рукопис "Історії" М. Лучкая // Закарпатська правда. – 1963. – 10 квітня.
6. Сак Ю. Видатний земляк // Радянський студент. – 1979. – 17 листопада.
7. Сак Ю. Загадка Михайла Лучкая // Закарпатська правда. – 1997. – 9 серпня.
8. Сенько І. На цю книгу чекали... 157 років // Ужгородський університет. – 2000. – 23 квітня.
9. Чумак Т. О. О культурно-національном возрождении в Закарпатье // Тези доповідей та повідомлень XVII наукової конференції: Серія філологічна. – Ужгород, 1963.

Summary

This article deals with the professional activity of a patriarch of Transcarpathian historiography, an outstanding linguist Mykhaylo Luchkay.

While studying the material of the chapters 56-61 of the VIth volume of his Latin manuscript translated into Ukrainian "Historia Carpato-Ruthenorum" we have learned a lot of new information about history and life. This gave us the possibility to know the author as a scientist and personality. We also represent the way of getting this Latin manuscript and its translation to the reader.